

PERSEPSI GURU TERHADAP HUBUNGAN KEPIMPINAN ISLAM DAN STRATEGI BIAH SOLEHAH DENGAN KEMENJADIAN SAHSIAH MURID SABK DI SEKOLAH AGAMA BANTUAN KERAJAAN

Saharia Ismail
Mohd Yusof Abdullah
Hamza Nuruddin Ismail
Universiti Melaka

Corresponding Author's Email: saharia@unimel.edu.my

Article History:

Received : 5 November 2022

Accepted : 10 November 2022

Published : 31 December 2022

ABSTRAK

Kemenjadian sahsiah murid merupakan salah satu perkara yang hendak dicapai dalam Standard Kualiti Pendidikan Malaysia Gelombang ke-2 (SKPMg2). Menurut perspektif Islam, sahsiah merujuk kepada akhlak seorang individu dan merupakan inti sari matlamat pendidikan. Kemenjadian sahsiah murid di Malaysia amnya menjadi perhatian utama kerana terdapat banyak masalah disiplin dan kes salah laku yang direkodkan di sekolah. Kebanyakan institusi pendidikan hanya menilai pencapaian akademik berbanding kualiti tingkah laku murid. Tujuan kajian rintis ini ialah untuk mengenal pasti persepsi guru terhadap hubungan kepimpinan Islam dan strategi *biah solehah* dengan kemenjadian sahsiah murid di Sekolah Agama Bantuan Kerajaan (SABK) zon selatan. Kajian ini menggunakan pendekatan kuantitatif berbentuk tinjauan dengan melibatkan pandangan 85 orang guru Muslim di salah sebuah SABK di setiap negeri Johor, Melaka dan Negeri Sembilan. Instrumentasi kajian yang digunakan ialah set soal selidik yang diadaptasi daripada beberapa pengkaji lepas mengandungi lima bahagian. Seterusnya data dianalisis menggunakan min dan sisihan piawai serta menggunakan korelasi pearson bagi analisis hubungan. Dapatan diskriptif menunjukkan ke semua pemboleh ubah yang dikaji berada pada tahap tinggi. Begitu juga terdapat hubungan positif dan kuat antara kemenjadian sahsiah murid dengan strategi *biah solehah* dengan nilai $r=0.786$ dan kepimpinan Islam pengetua juga menunjukkan hubungan positif namun pada tahap sederhana kuat ($r=0.518$). Kesimpulannya, dapatan rintis ini menunjukkan bahawa kepimpinan Islam dan strategi *biah solehah* dilaporkan baik maka kemenjadian sahsiah murid semakin meningkat atau sebaliknya. Justeru, berdasarkan kepada dapatan ini dicadangkan kepada pemimpin sekolah agar meningkatkan amalan kepimpinan Islam dan meningkatkan strategi *biah solehah* di sekolah bagi mencapai matlamat penubuhan SABK dan selari dengan maksud Falsafah Pendidikan Negara.

Kata kunci: Kemenjadian Sahsiah Murid, Kepimpinan Islam, Strategi *Biah Solehah*, Sekolah Agama Bantuan Kerajaan (SABK)

TEACHER'S PERCEPTION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ISLAMIC LEADERSHIP AND PIOUS ENVIRONMENT STRATEGY WITH THE STUDENT PERSONALITY OUTCOMES IN THE GOVERNMENT AIDED RELIGIOUS SCHOOLS (SABK)

ABSTRACT

Student personality excellence is one of the agendas to be achieved in the Malaysian Education Quality Standard Wave 2 (SKPMg2). According to the Islamic perspective, personality refers to the morals of an individual and is the essence of educational goals. The success of the student's personality in Malaysia is generally a major concern because there are many disciplinary problems and cases of misconduct recorded in schools. Most educational institutions only evaluate academic achievement compared to the quality of student behavior. The purpose of this pilot study is to identify the teacher's perception of the relationship between Islamic leadership practices and pious environment strategies with the student personality outcomes in the Government Aided Religious School (SABK) in the southern zone. This study uses a quantitative approach in the form of a survey involving the views of 85 Muslim teachers in one of the SABK in each of the states of Johor, Melaka and Negeri Sembilan. The research instrumentation used is a set of questionnaires adapted from several past researchers containing five parts. Next, the data was analyzed using mean and standard deviation and using Pearson's correlation for relationship analysis. Descriptive findings show that all the variables studied are at a high level. Likewise, there is a positive and strong relationship between the student personality outcomes and the strategy of religious piety with a value of $r=0.786$ and the Islamic leadership practice of the principal shows a positive relationship but at a moderately strong level ($r=0.518$). In conclusion, this pilot finding shows that Islamic leadership and pious strategies are reported to be good, so the student personality outcomes is increasing or vice versa. Therefore, based on this finding, it is suggested to school leaders to improve the practice of Islamic leadership and improve the strategy of pious religion in schools in order to achieve the goal of establishing SABK and in line with the purpose of the National Education Philosophy.

Keywords: *Student Personality Outcomes, Islamic Leadership, Pious Environment Strategy, Government Aided Religious School (SABK)*

PENGENALAN

Kemenjadian murid antara agenda yang terkandung dalam Standard Kualiti Pendidikan Malaysia gelombang ke-2 (SKPMg2). Salah satu aspek yang difokuskan ialah kemenjadian sahsiah. Saharia Ismail et al. (2022) menyatakan bahawa SKPMg2 telah meletakkan panduan bagi mengukur kemenjadian sahsiah murid. Jadual 1 di bawah menunjukkan kriteria-kriteria yang dinilai ke atas setiap murid bagi menentukan kemenjadian sahsiah.

Jadual 1: Aspek Kemenjadian Sahsiah Murid

Item	Aspek Kemenjadian Sahsiah
1	Purata peratus kehadiran murid ke sekolah bagi tahun terkini
2	Peratus murid yang terlibat dalam kes salah laku (kes ringan) bagi tahun terkini
3	Peratus murid yang terlibat dalam kes salah laku (kes sederhana) bagi tahun terkini
4	Peratus murid yang terlibat dalam kes salah laku (kes berat) bagi tahun terkini
5	Peratus murid yang melakukan amalan baik bagi tahun terkini

Sumber: Panduan SKPMg2, Bahagian Pendidikan Islam (2017) dalam Saharia Ismail et al. (2022)

Merujuk kepada Jadual 1 di atas, bagi menentukan kemenjadian sahsiah murid dilihat dari sudut peratus kehadiran ke sekolah, peratus penglibatan murid dalam kes salah laku sama ada ringan, sederhana dan berat. Dalam masa yang sama, tingkah laku baik yang ditunjuk dan diamalkan oleh murid juga dinilai sebagai salah satu bentuk kemenjadian sahsiah. Namun, perkara yang menjadi kebimbangan dunia pendidikan sekarang ialah kes-kes salah laku dalam kalangan murid sekolah masih lagi tidak berkurangan sama ada di dalam negara (Buerah Tunggak et al., 2015) mahupun di luar negara (Quintero Corzo & Ramírez Contreras, 2011) dan menjadi tajuk perbincangan utama ahli-ahli akademik. Masalah salah laku dan disiplin kerap wujud di sekolah-sekolah seperti ponteng, buli, menghisap rokok, melawan guru, vandalisme dan gengsterisme. Malah paling membimbangkan terdapat dalam kalangan murid sekolah yang terlibat dengan kes-kes jenayah berat seperti pembuangan bayi, membunuh, dadah, rogol dan lain-lain (Nasarudin Desa@Man et al., 2018; Nurul Husna Mansor et al. 2017; Temitayo et al., 2013).

Hal ini ditegaskan lagi oleh Azmil Hashim et al. (2016) di mana aktiviti salah laku ini turut melibatkan murid sekolah aliran agama. Berdasarkan statistik dan laporan peratusan salah laku Bahagian Pendidikan Islam (BPI) tahun 2021, murid menengah Sekolah Agama Bantuan Kerajaan (SABK) yang terlibat dengan pelbagai kes di negeri Johor, Melaka dan Negeri Sembilan dalam tempoh 5 tahun (1 Januari 2016 hingga 31 Disember 2020) menunjukkan sebanyak 4,027 kes dengan jumlah pelajar yang terlibat seramai 3,292 orang (Saharia Ismail et al., 2022). Penglibatan murid terutama daripada aliran sekolah agama dengan kes-kes disiplin ini menunjukkan bahawa sahsiah murid SABK masih lagi berada pada tahap yang tidak memuaskan.

Rentetan daripada perkara di atas, pengkaji-pengkaji merumuskan antara isu yang ditimbulkan oleh kajian lepas ialah dari sudut matlamat pendidikan masa kini yang lebih menumpukan kepada pencapaian terbaik akademik dan kemahiran tertentu bagi memenuhi keperluan kerjaya (Saharia Ismail, 2015; Yakcop Jantan & Chua Yan Piaw, 2017; Mohd Nasir Rayung et al., 2018). Menurut Muhammad Faizal Ab. Ghani et al. (2017) menyatakan bahawa perkara tersebut menyebabkan kualiti tingkah laku murid kurang diberikan perhatian oleh sesetengah institusi. Justeru itu, objektif kajian rintis ini adalah seperti berikut:

- i. Mengenal pasti persepsi guru terhadap tahap kemenjadian sahsiah murid SABK zon selatan.
- ii. Mengenal pasti persepsi guru terhadap tahap kepimpinan Islam pengetua SABK zon selatan.

- iii. Mengenal pasti persepsi guru terhadap tahap strategi *biah solehah* SABK zon selatan.
- iv. Mengenal pasti persepsi guru terhadap hubungan kepimpinan Islam dan strategi *biah solehah* dengan kemenjadian sahsiah murid SABK zon selatan.

KONSEP SAHSIAH MENURUT PERSPEKTIF ISLAM

Sahsiah berasal daripada perkataan Arab yang bermaksud himpunan sifat seseorang yang membezakannya dengan orang lain (Kamus *al-Mu'jam al-Arab al-Asasi*, 1988). Daripada perkataan *al-Syahsiyyah* dalam bahasa Arab ia telah digunakan juga dalam penggunaan bahasa Melayu seperti yang terdapat Kamus Dewan Edisi keempat (2005) yang bermaksud keperibadian atau peribadi iaitu meliputi sifat, pemikiran, tingkah laku dan penampilan seseorang. Menurut Ahmad Sukari dan Mohd Nizam (2014) dalam Saharia Ismail et al. (2022) sahsiah bermaksud satu sifat dalaman yang ada pada diri seseorang serta tingkah laku seseorang yang konsisten dapat dilihat semasa memberi tindak balas ke atas sesuatu seperti perasaan, intelek dan cara menyesuaikan diri dengan persekitaran.

Menurut perspektif Islam sahsiah merujuk kepada akhlak seseorang. Nasarudin Desa@Man et al. (2018) menjelaskan pandangan Ibnu Miskawaih dan Imam al-Ghazali tentang akhlak ialah sebagai satu perkara yang wujud dalam jiwa manusia yang menghasilkan perbuatan dan membawa kepada pembentukan akhlak yang terkawal melalui pendekatan al-Quran dan al-Sunnah. Justeru itu, pendidikan pada pandangan Islam amat menekankan aspek sahsiah. Hal ini dapat dilihat melalui penghayatan akhlak dalam kalangan murid dan keutamaan pembentukan sahsiah bermula daripada anak-anak masih kecil (Azmil Hashim et al., 2016a).

Kemenjadian sahsiah ini dapat menyeimbangkan seseorang melalui penerapan nilai-nilai Islam serta menjadikan seseorang itu terdidik dengan sifat-sifat kemanusiaan (Saharia Ismail, 2015; Suhailah Abdul Muin & Saharia Ismail, 2016). Akhlak dalam Islam merupakan inti sari matlamat pendidikan dan asas pembentukan sahsiah yang terpuji dan berakhlak. Oleh itu, umat Islam harus mempunyai akhlak yang baik kerana itu adalah salah satu daripada ajaran agama yang suci. Individu yang mempunyai akhlak yang baik, bukan sahaja disayangi Allah S.W.T bahkan oleh manusia sekaliannya. Pendidikan Islam perlu diberi perhatian dan segala nilai yang dibawa dalam pengajian ilmu Islam hendaklah diintegrasikan merentas mata pelajaran yang diajar. Islam telah meletakkan beberapa hak kemanusiaan sejagat secara menyeluruh perlu ditekankan dan dihormati dalam semua keadaan. Islam bukan setakat melindungi daripada aspek undang-undang dan peraturan tetapi juga melalui sistem moral yang efektif. Seseorang Muslim itu bukan setakat mempunyai moral kepada ibu bapanya, jiran dan sanak saudara, tetapi kepada manusia seluruhnya (Saharia Ismail et al., 2022).

KEMENJADIAN SAHSIAH MURID

Definisi kemenjadian ialah perihal proses menjadikan, menciptakan dan mewujudkan sesuatu yang baru (Kamus Dewan, 2005). Menjadi pula bermaksud menghasilkan, dianggap atau diiktiraf terhadap sesuatu yang benar-benar telah terjadi. Kemenjadian sahsiah murid yang terdapat dalam Pernyataan Standard 5 SKPMg2 pula menyatakan bahawa murid yang dididik secara holistik dalam pengurusan sekolah yang cekap berupaya mencapai potensi diri yang

sepenuhnya dalam penguasaan pengetahuan dan kemahiran, berketerampilan, berakhlak mulia, bertanggungjawab dan berkeupayaan mencapai kesejahteraan diri.

Berdasarkan penulisan ini, kemenjadian yang dimaksudkan ialah kemenjadian sahsiah murid yang berupa akhlak mulia dan nilai-nilai murni yang diamalkan. Menurut falsafah pendidikan, insan yang dilahirkan harus seimbang dari sudut intelektual, rohani, jasmani dan sosial. Malah bagi melahirkan insan *soleh* adalah penting keseimbangan tersebut bertujuan untuk mendidik tanggungjawab terhadap agama, keluarga, masyarakat dan negara. Dalam hal ini Islam menjadikan Rasulullah S.A.W sebagai *qudwah hasanah* sepertimana yang tersebut dalam sebuah hadis sahih daripada Abu Hurairah r.a, bahawa Nabi Muhamad S.A.W bersabda: Maksudnya: “Sesungguhnya tidak aku diutuskan melainkan untuk menyempurnakan kebaikan akhlak. (Riwayat Ahmad)

Kajian-kajian lepas berkaitan akhlak murid sangat berkait rapat dengan kemenjadian sahsiah. Penglibatan murid dengan masalah disiplin dan masalah sosial dijadikan sebagai satu indikator kemenjadian sahsiah murid. Nasarudin Desa @ Man et al. (2018) menjelaskan bahawa masalah keruntuhan akhlak murid ini harus ditangani dengan pendekatan Islam iaitu merujuk kepada al-Quran dan al-Sunnah. Murid terutamanya remaja terdedah dengan cabaran global yang mendesak untuk mengikut gaya hidup masa kini berlandaskan idealisme barat dan sekularisme (Aizan Ali@Mat Zin & Murni Buchik, 2017). Acuan yang dibawa barat ini mengancam pembentukan sahsiah murid yang akhirnya membantutkan proses kemenjadian sahsiah. Sehubungan itu pelbagai kes salah laku dipaparkan di dada-dada akhbar dan sepanjang masa sorotan kes-kes tersebut dalam artikel. Banyak kajian yang telah dilakukan berkaitan dengan salah laku murid membuktikan bahawa pencapaian kemenjadian sahsiah murid masih belum tercapai sepenuhnya (Nasarudin Desa @ Man et al., 2018; Azyyati Mohd Nazim et al., 2013; Ainul Bashirah Ismail et al., 2012; Ahmad Munawar & Mohd Nor, 2011). Kajian Institut Penyelidikan Pembangunan Belia Malaysia bersama Pusat Pengajian Psikologi dan Pembangunan Malaysia menyatakan murid lebih cenderung untuk terbabit dalam aktiviti kurang sihat seperti merempit dan gengsterisme (Norazma et al., 2018), Walaubagaimanapun, terdapat juga kajian yang menunjukkan kemenjadian sahsiah murid yang tinggi seperti kajian Khaled Mat (2018) dan Mardziah Ab.Aziz dan Nurul Iiyana Muhd Adnan (2018).

Kajian ini merujuk kepada gabungan Teori Keperibadian Mulia Aristotle (384SM-322SM) dengan Teori Alam Sekitar Ibnu Khaldun (Masturi Irham et al., 2011; Zul’azmi Yaakub, 2015). Teori Keperibadian Mulia menyatakan untuk membentuk peribadi perlu menetapkan objektif dan matlamat yang hendak dicapai. Peribadi mulia menekankan keseimbangan antara dua yang keterlaluan dalam aspek sikap, emosi dan pemikiran. Hal ini membolehkan perlaksanaan aktiviti yang rasional secara berkesan. Kajian ini menggabungkan Teori Alam Sekitar Ibnu Khaldun bagi mewujudkan nilai-nilai Islam dalam pembentukan peribadi seseorang. Maka bersesuaian dengan kedua-dua teori boleh dilihat kepada objektif dan matlamat pendidikan Islam khususnya iaitu melahirkan *insan soleh*. Justeru, bagi mencapai matlamat ini, maka SABK ditubuhkan di setiap negeri sebagai sebuah institusi pendidikan yang menggubal dan merancang pembangunan sahsiah murid secara seimbang *duniawi* dan *ukhrawi* serta memenuhi keperluan zaman semasa. Teori Keperibadian Mulia menyatakan bahawa terdapat tiga keadaan untuk membentuk peribadi mulia iaitu berpengetahuan, berkehendak dan konsisten. Justeru itu kerangka teori kajian ini dibentuk melalui (1) pengetahuan tentang nilai-nilai mulia dan digabungkan dengan nilai-nilai Islam dalam Teori Alam Sekitar Ibnu Khaldun, (2) berkehendak

iaitu mempunyai pilihan untuk melakukan tingkah laku mulia dan (3) konsisten iaitu perlakuan mulia diamalkan secara berterusan. Dalam menyesuaikan tiga keadaan tersebut, kajian ini mengaitkan amalan kepimpinan Islam pengetua sekolah dan strategi *biah solehah* sebagai usaha untuk kemenjadian sahsiah murid sekolah menengah SABK.

Amalan Kepimpinan Islam

Amalan kepimpinan diperlukan dalam semua bidang. Walau dalam apa bidang sekalipun, kepimpinan merupakan tonggak kejayaan sesebuah organisasi (Mohd Takwil, 2020; Roselena Mansor & Mohd Izham Mohd Hamzah, 2015). Kepimpinan dalam bidang pendidikan dilihat dari dua aspek iaitu kepimpinan pengurusan sekolah dan kepimpinan dalam pengajaran. Ahmad Marzuki Mohamad (2013) menjelaskan pengkaji-pengkaji sekolah berkesan dalam dan luar negara telah menunjukkan bahawa ciri-ciri keberkesanan sekolah dilihat dari sudut kepimpinan pengetua, perubahan iklim dan persekitaran sekolah serta budaya pengajaran dan pembelajaran yang lebih mantap.

Dalam Islam kepimpinan yang dijadikan contoh tauladan ialah Rasulullah S.A.W. Menurut Aida Hanim dan Mohd Zamir (2020), ketokohan Rasulullah S.A.W sebagai pemimpin paling berpengaruh di dunia turut diakui Michael H. Hart dalam bukunya "*The 100: A Ranking of the Most Influential Persons in History*". Rasulullah S.A.W sebagai pemimpin dunia yang berpengaruh telah menunjukkan ciri-ciri kepimpinan baginda untuk diamalkan iaitu pemimpin yang mempunyai pemikiran rabbani. Maksudnya pemimpin yang sentiasa meletakkan matlamat kepimpinannya untuk mendapatkan keredhaan Allah S.W.T serta mempunyai kriteria-kriteria lain yang turut diakui dalam teori kepimpinan barat iaitu teori kepimpinan transformasi.

Kajian ini merujuk kepada prinsip kepimpinan Islam berasaskan kepada kepimpinan Rasulullah S.A.W dan Model Kepimpinan Transformasi 4i oleh Bass dan Avilio dalam Fajar Ramadhani Mashuri (2020). Hasil gabungan prinsip dan model tersebut dinamakan sebagai kepimpinan transformasi Islam iaitu terdiri daripada pemikiran rabbani, pengaruh ideal, motivasi inspirasi, rangsangan intelek dan pertimbangan individu. Antara kajian yang berbincang tentang kepimpinan Islam dalam bidang pendidikan ialah kajian Ahmad Marzuki Mohamad (2013) iaitu berkaitan kepimpinan Islam pengetua. Dapatan menunjukkan amalan prinsip kepimpinan Islam pengetua berada pada tahap tinggi min melebihi 4.01. Begitu juga dengan kajian Suhana dan Ahmad Marzuki (2017) mendapati hubungan yang signifikan antara kontrak amanah (ikutan, muhasabah diri, taat, motivasi dan tanggungjawab) dengan amalan syura yang dilaksanakan dalam kepimpinan Islam guru besar. Oleh yang demikian, Suhana dan Ahmad Marzuki (2017) mencadangkan kepimpinan Islam dapat terus diamalkan bersandarkan kepada al-Quran dan al-Sunnah dengan menetapkan prinsip-prinsip antaranya syura. Kajian yang lain ialah Dzulfida et al. (2020) yang menunjukkan terdapat hubungan yang signifikan antara ciri-ciri kepimpinan Islam (taqwa: $r=0.466$, ukhuwwah: $r=0.595$ dan rahmah: $r=0.659$) dengan komitmen guru-guru.

Strategi Biah Solehah

Biah solehah berasal daripada perkataan Arab yang membawa maksud persekitaran dan suasana yang baik. Gabungan kedua-dua perkataan ini bermaksud segala perkara yang mewujudkan suasana dan persekitaran yang penuh dengan manfaat dan jauh dari segala kemudaratan. Perkara penting bagi mewujudkan *biah solehah* di sekolah ialah keadaan dan suasana yang terbentuk

perlu melalui perancangan teratur oleh pengetua dan guru (Norhisham Muhamad, 2015) Menurut Raihan dan Kamarul Shukri (2019) dan Raihan Mohd Arifin et al. (2019) menjelaskan bahawa persekitaran Islam yang menitikberatkan cara hidup, cara berfikir dan cara bertindak mengikut keperibadian yang diajarkan dalam Islam dapat membentuk iklim *dini*. *Biah solehah* mempunyai kesan yang amat besar terhadap pertumbuhan seseorang khususnya anak-anak. Anak yang hidup dalam suasana sekeliling yang *soleh* ia mudah menjadi insan yang baik. Sebaliknya anak yang hidup dalam suasana sekeliling yang rosak ia mudah menjadi insan yang rosak (Ibnu Khaldun, 1993). Antara *biah* yang amat besar kesan terhadap pembentukan diri ialah individu yang berada di sekeliling.

Menurut Ibnu Khaldun (1993) untuk membentuk amalan budaya dalam sesuatu masyarakat adalah melalui daya olahan fikiran manusia yang dibentuk oleh persekitaran. Al-Quran turut menegaskan bahawa perubahan tidak akan berlaku melainkan ada yang mendorong kepada perubahan tersebut sama ada berbentuk dalaman mahupun luaran (Surah *al-Ra'd*:11). Justeru itu adalah penting bagi sesebuah organisasi sekolah yang dipimpin oleh kepimpinan bersandarkan al-Quran dan al-Sunnah merancang dan mengatur strategi *biah solehah* yang boleh membentuk dan mendidik murid menjadi *insan soleh*. Berdasarkan kepada penulisan ilmiah dan kajian-kajian lepas seperti Norhisham Mohamad (2015), Azmil Hashim et al. (2016), Raihan Mohd Arifin dan Kamarul Shukri Mat Teh (2019) dan Raihan et al. (2019) mendapati beberapa strategi yang boleh diamalkan di sekolah untuk mewujudkan *biah solehah* antaranya:

Ansyitah (Aktiviti Kerohanian): Kepimpinan sekolah merancang dan melaksanakan aktiviti dan program berbentuk keagamaan / kerohanian bagi menyemai nilai-nilai Islam dalam diri murid-murid. Aktiviti kerohanian dirancang sama ada dalam bentuk tahunan, bulanan, mingguan atau harian seperti majlis-majlis ilmu, sambutan hari-hari kebesaran Islam, *tadarrus al-Quran*, *Qiyamulail* dan sebagainya.

Qudwah Hasanah: Seluruh warga sekolah terdiri daripada pengetua, pentadbir, guru dan staf perkhidmatan yang pelbagai harus menunjukkan tauladan dengan mengamalkan akhlak dan sahsiah mulia semasa dalam persekitaran sekolah khususnya. Budaya solehah ini diperhatikan dan diteladani murid-murid sekolah seterusnya akan mewujudkan *biah solehah* di persekitaran sekolah.

Takrir: Akhlak dan sahsiah mulia ini diamalkan secara berulang kali dan berterusan. Kesan daripada perlakuan yang berulang kali ini membawa kepada sikap kebiasaan terhadap individu. Maka ini yang dikatakan sebagai penghayatan cara hidup Islam.

Amalan Bersyariat: Amalan-amalan berbentuk ibadah baik yang berupa kefardhuan mahupun ibadah sunat dapat meningkatkan keimanan dan ketakwaan kepada Allah S.W.T. Amalan bersyariat yang dijadikan sebagai satu kelaziman bagi setiap murid supaya dapat mendidik jiwa ke arah pembentukan sahsiah mulia.

Amali: Tingkah laku yang memberi kesan dan pengaruh ke atas pembentukan sahsiah individu agar terus kekal mengamalkan sahsiah mulia ialah melalui amalan berbentuk praktikal seperti melatih diri menjadi seorang yang boleh memimpin Masih kurang kajian yang berkaitan dengan *biah solehah*. Walau bagaimanapun terdapat beberapa kajian yang mengkaji tentang *biah*

solehah antaranya Norhisham Muhamad (2015) dalam tesis doktor falsafah mendapati terdapat hubungan yang signifikan strategi *biah solehah* dengan penghayatan akhlak pelajar sama ada dalam sekolah dan asrama ($r=0.644$) maupun luar sekolah dan asrama ($r=0.609$). Satu konseptualisasi berkaitan iklim *dini* (persekitaran Islam) disorot oleh Raihan Mohd Arifin dan Kamarul Shukri Mat Teh (2019) antara lain menyatakan beberapa strategi yang perlu dilaksanakan bagi menghasilkan keperibadian unggul disamping pencapaian akademik yang cemerlang. Strategi yang dirancang untuk membentuk pelajar yang menghayati nilai dan cara hidup Islam ialah melalui *ansyitah* (aktiviti kerohanian), *qudwah hasanah* (contoh tauladan), amali dan kebiasaan.

REKA BENTUK DAN INSTRUMEN KAJIAN

Kajian ini menggunakan kaedah tinjauan untuk mendapatkan data kuantitatif persepsi guru terhadap hubungan kepimpinan Islam dan strategi *biah solehah* dengan kemenjadian sahsiah murid SABK menggunakan soal selidik sebagai instrumen utama. Kajian rintis dijalankan dengan melibatkan guru daripada tiga buah sekolah di daerah zon selatan Malaysia yang dipilih secara rawak mudah. Sebuah sekolah daripada salah satu daerah mewakili negeri Johor, Melaka dan Negeri Sembilan telah dipilih. Bilangan guru dalam kajian rintis ini seramai 85 orang. Melalui kajian ini, terdapat dua pemboleh ubah iaitu pemboleh ubah bersandar dan pemboleh ubah bebas. Bagi pemboleh ubah bersandar ialah kemenjadian sahsiah murid dan pemboleh ubah bebas ialah amalan kepimpinan Islam dan strategi *biah solehah*.

Item-item kemenjadian sahsiah dibentuk dengan merujuk kepada Panduan Pelaksanaan Program Sahsiah Unggul Murid (SUMUR) di SMKA dan SABK (BPI, 2014) serta diadaptasi daripada dapatan kajian Muhammad Faizal et al. (2017) dan Norhisham Muhamad (2015). Instrumen kepimpinan Islam diadaptasi daripada Muhammad Fadzu Illahi dan Alawiyah Tengah (2019) dan Ahmad Marzuki Mohamad (2013). Manakala instrumen berkaitan *biah solehah* diadaptasi daripada Norhisham Muhamad (2015). Instrumen ini melalui proses kesahan kandungan melalui pakar-pakar bidang yang berkaitan dengan kajian. Manakala kesahan dan tahap kebolehpercayaan bagi item-item soal selidik menggunakan pekali *Alpha Cronbach* iaitu 0.0-0.2: sangat lemah, 0.2-0.4: lemah, 0.4-0.7: sederhana, 0.7-0.9: kuat dan 0.9-1.0: sangat kuat (Chua Yan Piaw, 2022).

Menurut Lip Chap dan Chee Kim dalam Noraini Idris (2010) penyelidikan yang mempunyai kesahan yang tinggi bererti dapatan yang diperoleh adalah berdasarkan fakta atau bukti dan mampu memberi justifikasi yang tepat. Ia dapat mengukur data yang sepatutnya diukur. Seterusnya satu set soalan berkaitan kemenjadian sahsiah murid dibentuk terdiri daripada 16 item, amalan kepimpinan Islam sejumlah 28 item dan strategi *biah solehah* berjumlah 20 item. Data yang diperoleh daripada kajian rintis ini telah dianalisis dengan menggunakan perisian *Statistical Package for the Social Science* (SPSS) Windows Versi 22.0 untuk menguji ketekalan soalan soal selidik. Berdasarkan Jadual 2 menunjukkan tahap kebolehpercayaan bagi semua konstruk berada pada tahap yang sangat kuat dengan nilai pekali *Alpha Cronbach* 0.912 bagi kemenjadian sahsiah, 0.981 kepimpinan Islam dan 0.916 bagi konstruk strategi *biah solehah*.

Jadual 2: Nilai Alpha Cronbach Bagi Setiap Konstruk Kajian

Subkonstruk	Bilangan item	Nilai Alpha Cronbach
Kemenjadian Sahsia	16	0.912
Kepimpinan Islam	28	0.981
Strategi <i>Biah Solehah</i>	20	0.916

Bagi mengukur persepsi tahap kemenjadian sahsiah murid skor min telah dibahagikan kepada tiga tahap iaitu rendah, sederhana dan tinggi. Jadual 3 dan 4 menunjukkan tahap interpretasi min dan nilai pekali korelasi pearson yang digunakan.

Jadual 3: Interpretasi Min

Skor min	Interpretasi
3.67 hingga 5.00	Tinggi
2.34 hingga 3.66	Sederhana
1.00 hingga 2.33	Rendah

Sumber: Mohd Najib Abdul Ghafar (2013)

Jadual 4: Anggaran Kekuatan Hubungan Antara Dua Pemboleh Ubah

Pekali Korelasi	Kekuatan Hubungan
0.81 - 1.0	Sangat Kuat
0.61 - 0.80	Kuat
0.41 - 0.60	Sederhana Kuat
0.21 - 0.40	Lemah
0.01 - 0.20	Sangat Lemah / Boleh Diabaikan

Sumber: Cohen et al. (2007) dalam Mazni Muhammad (2021)

Soal selidik terbahagi kepada empat bahagian iaitu Bahagian A (demografi), Bahagian B (Kepimpinan Islam), Bahagian C (Strategi *Biah Solehah*) dan Bahagian D (Kemenjadian Sahsia) dengan menggunakan skala likert 5 mata (1: sangat tidak setuju, 2: tidak setuju, 3: kurang setuju, 4: setuju, 5: sangat setuju)

DAPATAN KAJIAN

Dapatan kajian di bawah ini akan dibincangkan satu persatu berdasarkan objektif kajian yang telah dinyatakan.

Taburan Demografi Responden Kajian

Sampel kajian rintis melibatkan seramai 85 orang guru dari tiga buah SABK di negeri Johor, Melaka dan Negeri Sembilan. Paparan taburan kekerapan dan peratusan responden berdasarkan opsyen, jantina dan pengalaman berkhidmat dapat ditunjukkan dalam Jadual 5 berikut:

Jadual 5: Analisis Demografi Responden

Demografi	Kekerapan	Peratus
Opsyen		
GPI	37	43.5
Bukan GPI	48	56.5
Jantina		
Lelaki	38	44.7
Perempuan	47	55.3
Pengalaman Berkhidmat		
1 – 5 tahun	23	27.1
6 – 10 tahun	20	23.5
11 tahun ke atas	42	49.4
Jumlah Keseluruhan	85	100

Secara keseluruhannya, analisis deskriptif merangkumi demografi responden yang mana merupakan guru-guru Muslim SABK iaitu seramai 85 orang responden. Berdasarkan Jadual 5 di atas Guru Pendidikan Islam (GPI) seramai 37 orang (43.5%) dan bukan GPI 48 orang (56.5%). Taburan ini menunjukkan bahawa responden kajian rintis yang paling ramai adalah dari kalangan bukan GPI. Melalui analisis jantina yang diperolehi, 47 orang (55.3%) ialah perempuan dan 38 orang lelaki (44.7%). Taburan ini menunjukkan bahawa majoriti guru SABK yang terlibat dalam kajian ini ialah guru-guru perempuan. Akhir sekali pengalaman mengajar 1-5 tahun seramai 23 orang (27.1%), 6-10 tahun 20 orang (23.5%) dan 11 tahun ke atas berjumlah 42 orang (49.4%). Ini menjelaskan bahawa keterlibatan guru yang banyak pengalaman hampir daripada separuh.

Tahap Kemenjadian Sahsia Murid, Kepimpinan Islam dan Strategi *Biah Solehah*

Jadual 6: Tahap Pemboleh Ubah Kajian

Pemboleh Ubah	Min	Sisihan Piawai	Intepretasi
Kemenjadian Sahsia Murid	4.16	.473	Tinggi
Kepimpinan Islam	4.54	.517	Tinggi
Strategi <i>Biah Solehah</i>	4.40	.416	Tinggi

Jadual 6 merujuk kepada analisis deskriptif berkaitan dengan objektif 1 hingga 3 iaitu tahap kemenjadian sahsiah murid, kepimpinan Islam dan strategi *biah solehah* menurut persepsi guru. Dapatan kajian menunjukkan persepsi guru terhadap tahap kemenjadian sahsiah murid adalah tinggi (min=4.16; s.p=.473). Item yang memperoleh min paling tinggi dalam kemenjadian sahsiah ialah berkaitan dengan amalan solat zuhor berjemaah ketika waktu persekolahan (min=4.62; s.p=.654). Tahap kepimpinan Islam juga berada pada tahap tinggi (min=4.54; s.p= .517) dengan item yang memperoleh min tertinggi ialah pengetua menekankan tanggungjawab yang diberikan sebagai satu amanah (min=4.80; s.p=.431). Diikuti tahap strategi *biah solehah* (min=4.40; s.p=.416) berada pada tahap tinggi. Item yang memperoleh min tertinggi 4.69; s.p= .489 berkaitan dengan pihak sekolah mengadakan program-program keagamaan sempena Hari Kebesaran Islam. Dapatan ini menunjukkan bahawa guru-guru sangat bersetuju tentang kemenjadian sahsiah murid, amalan kepimpinan Islam dan pelaksanaan strategi *biah solehah* yang baik.

Hubungan Kepimpinan Islam dan Strategi *Biah Solehah* dengan Kemenjadian Sahsia Murid

Seterusnya kajian ini untuk mengenal pasti hubungan yang wujud antara kepimpinan Islam dan strategi *biah solehah* dengan kemenjadian sahsiah murid SABK. Analisis korelasi pearson digunakan dengan melihat kepada tahap kekuatan hubungan antara dua pemboleh ubah bebas.

Jadual 7: Analisis Korelasi Kepimpinan Islam dan Strategi *Biah Solehah* dengan Kemenjadian Sahsia Murid

	Kepimpinan Islam	<i>Biah Solehah</i>
Kemenjadian Sahsia	.518**	.786**
	.000	.000

Signifikan pada aras 0.01

Jadual 7 di atas menunjukkan terdapatnya hubungan positif yang kuat dan signifikan antara strategi *biah solehah* dengan kemenjadian sahsiah murid ($r=0.786$, $P=0.000<0.01$). Begitu juga kepimpinan Islam dengan kemenjadian sahsiah murid menunjukkan hubungan positif pada tahap sederhana kuat dan signifikan ($r=0.518$, $P=0.000<0.01$). Dapatan ini menerangkan bahawa strategi *biah solehah* dan kepimpinan Islam mempunyai hubungan dengan kemenjadian sahsiah

murid. Justeru itu semakin baik pengurusan strategi *biah solehah* dan amalan kepimpinan Islam pengetua yang tinggi akan meningkatkan kemenjadian sahsiah murid.

PERBINCANGAN

Dapatan kajian rintis yang dijalankan di tiga buah SABK zon selatan ini telah menunjukkan bahawa guru-guru mempunyai persepsi yang baik tentang kemenjadian sahsiah murid. Guru berpandangan bahawa murid SABK menghayati ajaran agama dengan melaksanakan ibadah-ibadah wajib dan sunat secara berterusan seperti menutup aurat mengikut yang disyariatkan, solat zohor berjemaah ketika waktu persekolahan, berwirid selepas solat zohor berjemaah, budaya membaca al-Quran serta menghadirkan diri dalam program-program tazkirah yang disusun oleh pihak sekolah. Dapatan ini selaras dengan kajian Safura et al. (2019), Mohd. Suhardi et al. (2018), Nurul Husna et al. (2017), Azmil Hashim et al. (2016) dan Norhisham (2015, 2018) bahawa murid-murid perlu dididik dengan amalan ibadah dan program kerohanian bagi menyemai benih-benih keimanan dan ketakwaan dalam diri. Penerapan nilai-nilai keagamaan dalam jiwa anak-anak membantu perkembangan diri dan persekitaran sekolah ke arah yang lebih baik. Menariknya kajian ini mendapati kepimpinan Islam yang dibawa oleh pengetua bersama-sama strategi yang dirancang bagi mewujudkan *biah solehah* berupaya membantu murid meningkatkan sahsiah diri. Hal ini bertepatan dengan kajian Ahmad Marzuki (2013) dan Suhana dan Ahmad Marzuki (2017) yang menfokuskan kepimpinan berasaskan al-Quran dan al-Sunnah.

Keadaan ini bersesuaian dengan teori Alam Sekitar yang dibawa oleh Ibnu Khaldun dalam Masita dan Wan Fariza (2015) dengan menyatakan bahawa ajaran dan doktrin agama sentiasa perlu dijunjung agar dapat memastikan alam sekitar dapat dilestarikan. Maknanya ialah jiwa murid yang dihiasi dengan nilai-nilai agama akan mampu membentuk kemenjadian sahsiah khususnya dan menghindarkan berlakunya krisis akhlak yang mencemar persekitaran sekolah amnya. Kemenjadian sahsiah murid turut menitikberatkan adab dalam pergaulan seperti memberi salam apabila bertemu sesama warga sekolah, memberikan senyuman dan berkomunikasi dengan baik serta sentiasa berpakaian kemas. Kepimpinan dan pergaulan murid sesama rakan juga sebagai perkara utama kepada kemenjadian sahsiah. Dapatan ini selaras dengan Teori Keperibadian Mulia Aristotle (384SM-322SM) iaitu untuk membentuk peribadi mulia memerlukan kepada pengetahuan tentang nilai-nilai mulia, memilih untuk melakukan tindakan mulia dan berterusan dalam melakukan amalan mulia. Justeru itu, murid-murid SABK memahami matlamat penubuhan SABK dengan mengamalkan nilai-nilai mulia yang dipelajari dan memilih melakukan amalan tersebut secara berterusan.

Dapatan kajian ini turut menunjukkan perkaitan yang kuat antara strategi *biah solehah* dengan kemenjadian sahsiah murid. Ini selari dengan kajian Norhisham (2015) yang menunjukkan hubungan antara strategi *biah solehah* dengan penghayatan akhlak murid. Persekitaran sekolah yang baik akan membantu perkembangan sahsiah murid diikuti dengan gaya kepimpinan pengetua yang mempunyai matlamat dan pemikiran Islam. Sebagaimana Ibnu Khaldun (2015) pernah membuat analogi antara masyarakat Arab Badwi dengan masyarakat Arab Hadari. Hal ini berikutan daripada pengalaman dan pandangan Ibnu Khaldun yang dialaminya ketika beliau menjadi rakyat dan pemimpin di tempat yang didiami beliau. Ibnu Khaldun mendapati persekitaran kehidupan masyarakat Islam Badwi lebih bersifat harmonis dan bersatu padu kerana mereka mengamalkan saling bergantung antara satu sama lain. Fitrah baik

yang diamalkan ini telah menjadi kebiasaan dalam masyarakat Badwi hingga membentuk satu suasana dan budaya yang baik dalam kalangan mereka. Hal ini diterjemahkan melalui tingkah laku yang ditunjukkan iaitu sikap berkasih sayang dan bekerjasama dalam menguruskan hak individu dan masyarakat. Berbanding dengan kehidupan masyarakat Islam Hadhari yang lebih individualistik. Mereka tidak memerlukan orang lain dalam menguruskan hak individu dan masyarakat kerana merasakan diri sendiri mampu melaksanakan tanpa perlu bergantung kepada orang lain. Hal ini disebabkan persekitaran kehidupan masyarakat Islam Hadhari yang terbiasa dengan kehidupan yang berbentuk materialistik dan kebiasaan berusaha sendiri mencapai matlamat yang hendak dicapai. Hal ini kerana masyarakat Hadhari menjadikan fitrah mereka terhadap kesenangan dan kemewahan sebagai matlamat utama dalam kehidupan mereka. Sehubungan itu amat perlu mewujudkan *biah solehah* di sekolah lebih-lebih lagi di sekolah agama bagi membantu perkembangan diri yang selari dengan tuntutan Islam. Hal ini bertepatan dengan apa yang termaktub dalam surah *Al-Ra'd* ayat 11 yang bermaksud “Sesungguhnya Allah S.W.T tidak akan mengubah sesuatu kaum sebelum mereka mengubah keadaan diri mereka sendiri”. Justeru itu strategi *biah solehah* dan kepimpinan Islam yang terdapat di sekolah akan dapat membantu murid mengubah keadaan diri ke arah kemenjadian sahsiah.

KESIMPULAN

Kemenjadian sahsiah seseorang murid amat perlu diberi perhatian oleh institusi pendidikan. Hal ini kerana matlamat utama yang hendak dicapai ialah melahirkan insan yang akan memberi kebaikan sama ada untuk diri sendiri, keluarga dan masyarakat. Justeru untuk membentuk kemenjadian sahsiah murid yang paling utama ialah dengan mewujudkan persekitaran yang baik iaitu *biah solehah*. Manakala pengetua perlu mengamalkan kepimpinan Islam dan bijak merancang strategi *biah solehah* dan hal ehwal murid bagi mencapai matlamat penubuhan SABK khususnya dan selaras dengan falsafah pendidikan.

BIBLIOGRAFI

- Ahmad Marzuki Mohamad. (2013). *Amalan Kepimpinan Islam Pengetua Dan Perkaitannya Terhadap Atribut Komuniti Pembelajaran Profesional*. Tesis Doktor Falsafah.
- Ahmad Munawar Ismail & Mohd Nor Shahizan Ali. 2011. Media Penyiaran: Implikasinya Dalam Pembentukan Akhlak Penuntut-Penuntut Melayu Di Sekolah Menengah Kebangsaan Di Malaysia. *Jurnal Akademika*, 81(3), 3-8.
- Ahmad Sukari Mohamad dan Mohd Nizam Sahad. (2014). Teori Kepimpinan Guru dalam Pendidikan Berasaskan Pemikiran Al-Ghazali: Satu Perbandingan dengan Teori Kepimpinan Pendidikan Barat. *Afkar-Jurnal Akidah*, Edisi Khas.163-196
- Aida Hanim A.Hamid dan Mohd Zamil Mohd Sharif. (2020). Gaya Kepimpinan Islam: Gaya Kepimpinan Baharu dalam kalangan Pengetua. *International Journal Of Education and Pedagogy (IJEAP)*, 2(2), 45-55.
- Ainul Bashirah binti Ismail, Zuliza Bt Mohd Kusrin & Mat Noor Mat Zain. 2012. Kesalahan Khalwat Dan Perbuatan Tidak Sopan Dan Hukumannya Menurut Islam, *Jurnal Hadhari* 4(2), 65-88.

- Aizan binti Ali @ Mat Zin dan Murni binti Buchik. 2017. Isu Dan Cabaran Pendidikan Remaja Muslim Di Malaysia. *Jurnal al-Tamaddun*, 12 (2), 41- 49.
- Azmil Hashim, Mas 'Ani Ahmad & Misnan Jemali. (2016). Pendidikan Akhlak Menurut Kaedah al-Ghazali. *Journal of Islamic and Arabic Education* (1), 11-20.
- Azmil Hashim, Norhisham Muhamad dan Mohd Marzuqi Abdul Rahim. (2016). Qudwah dan Penghayatan Akhlak Pelajar Sekolah Menengah Kebangsaan Agama. *Journal of Global Business and Social Entrepreneurship*, 2(3), 28-35.
- Azyyati Mohd Nazim, Fariza Md. Sham & Salasiah Hanin Hamjah. 2013. Ciri-ciri remaja berisiko: kajian literatur. *Jurnal Islamiyyat*, 35(1), 111 – 119.
- Bahagian Pendidikan Islam. (2021). Statistik dan Laporan Peratusan Salah Laku Murid Sekolah Menengah Agama Bantuan Kerajaan (SABK)
- Bahagian Pendidikan Islam. (2014). Panduan Pelaksanaan Program SUMUR, Sahsiah Unggul Murid di SMKA dan SABK Malaysia Kementerian Pendidikan
- Buerah Tunggak, Shanah Ngadi dan Hamimah Abu Naim. (2015). Delinkuen Pelajar dan Cadangan Penyelesaiannya Menerusi Model Pembangunan Sahsiah Remaja Pelajar Muslim Bersepadu. *Jurnal Hadhari*, 7(2), 11-3
- Chua Yan Piaw. (2022). *Kaedah dan Statistik Penyelidikan Buku 2-Asas Statistik Penyelidikan* Edisi ke Empat. Kuala Lumpur: Mc Graw Hill Education (Malaysia) Sdn. Bhd.
- Dzulfida A. Razak, Muhammad Nasri Md Hussain & Abdullah Abdul Ghani. (2020). Ciri-ciri Kepimpinan Islam, Hubungannya Terhadap Komitmen Organisasi. *International Journal of Modern Trends in Business Research (IJBMTR)*, 3 (13), 1-15.
- Fajar Ramadhani Mashuri. (2020). Kepemimpinan Transformasional Dalam Prespektif Pendidikan Islam. *El-Hikmah Jurnal Kajian dan Penelitian Pendidikan Islam*, 14(1),1-22.
- Ibnu Khaldun, Abd. al- Rahman bin Muhammad Khaldun al- Hadrami. (1993). *Mukaddimah Ibnu Khaldun*. Terj. Dewan Bahasa dan Pustaka. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Jemaah Nazir dan Jaminan Kualiti. 2017. *Standard Kualiti Pendidikan Malaysia Gelombang 2 (SKPMg2)*. Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Khaled Mat. (2018). Pelaksanaan Modul Sahsiah Unggul di Sekolah Menengah Kebangsaan dan Hubungannya dengan Pembangunan Sahsiah Pelajar. Tesis Doktor Falsafah. Universiti Malaysia.
- Lip Chap Sam dan Chee Kim Mang. (2010). *Kesahan dan Kebolehppercayaan Penyelidikan*. Dalam Noraini Idris. Penyelidikan dalam Pendidikan. Kuala Lumpur: Mc Graw Hill (Malaysia) Sdn. Bhd
- Mardziah Ab.Aziz dan Nurul Iiyana Muhd Adnan. 2018. Pengamalan Program Sahsiah Unggul Murid (SUMUR) Terhadap Penghayatan Akhlak Pelajar: Satu Tinjauan Awal. *Journal of Advanced Research in Social and Behavioural Sciences Journal Homepage*, 10 (2), 180-190.
- Masitah Idris & Wan Fariza Alyati Wan Zakaria. (2015). *Fitrah Manusia dan Kitaran Tamadun*. Penyelenggara Ahmad Sunawari Long dalam Falsafah Ibnu Khaldun. Kuala Lumpur: Institut Terjemahan & Buku Malaysia Bhd.
- Mazni binti Muhammad. (2021). *Pengaruh Kualiti Pengajaran dan Pembelajaran, Persekitaran Sosial dan Kualiti Perkhidmatan terhadap Kepuasan Pelajar Institusi Pengajian Tinggi Swasta di Sabah*. Tesis Doktor Falsafah. Universiti Malaysia Sabah.

- Mohd Najib Abdul Ghafar. (2003). Reka bentuk tinjauan soal selidik Pendidikan. Skudai: Universiti Teknologi Malaysia
- Mohd Nasir Rayung, Abdul Said Ambotang dan Mohamad Yusof Abdullah. (2018). Pengaruh Kecerdasan Holistik terhadap Kemenjadian Pelajar Tingkatan Enam di Sabah. *Jurnal Kesidang*, (3), 9-22.
- Mohd. Suhardi Mat Jusoh, Mohd. Farid Mohd Sharif dan Jasni Sulong. (2018). Pembangunan Kerohanian Menurut Model Tazkiyah al-Nafs al-Ghazali: Aplikasinya dalam Pelaksanaan Program Tarbiah di Asrama Sekolah – Sekolah Menengah Kebangsaan Agama (SMKA), Pulau Pinang. 6th International Conference in Islamic Education: Rabbani Education 2018.
- Mohd Takwil. (2020). Kepemimpinan Pendidikan Islam dalam Pemikiran al-Ghazali. *Al- Idorah: Jurnal Studi Manajemen Pendidikan Islam*. 4 (2), 196-209.
- Muhammad Faizal Ab. Ghani, Norfariza Mohd Radzi, Husaina Banu Khanayatullah, Saedah Siraj, Zuraidah Abdullah, Norfariza Mohd Radzi, Faisol Elham, Maszuria A. Ghani dan Amalina Ayub. (2017). Masalah Disiplin Murid Islam: Strategi dan Penyelesaian Terhadap Kurikulum Pendidikan Islam. *Jurnal Hadhari*, 9(1), 91-110
- Muhammad Fadzlu Illahi Mohd Dzakhiruddin dan Alawiyah Tengah. (2019). Hubungan Antara Amalan Kepimpinan Islam Dengan Komitmen Terhadap Organisasi: Kajian Di Institusi Pengajian Tinggi Swasta (IPTS), Selangor. *e-Prosiding Persidangan Antarabangsa Sains Sosial dan Kemanusiaan (PASAK4 2019)*. 24-25 April 2019 Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor.
- Nasarudin Desa @ Man, Tengku Intan Zarina Tengku Puji dan Sabri Mohamad. (2018). Menangani Keruntuhan Akhlak Masa Kini Menurut Islam. *Jurnal al-Turath al-Quran dan al-Sunnah*, 3(1), 55-63
- Norhisham Muhamad. (2015). *Biah Solehah dan Penghayatan Akhlak Pelajar Sekolah Menengah Kebangsaan Agama (SMKA)*. Tesis Doktor Falsafah Pendidikan Islam Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Nurul Husna Mansor, Khairul Hamimah Mohammad Jodi, Raihanah Abdullah dan Fakhrul Adabi Abdul Kadir. (2017). Pemulihan Akhlak di Pusat Perlindungan Wanita: Kajian di Baitul Ehsan dan Dar as Saadah. *Jurnal Hadhari*, 9(2), 261-274.
- Olaitan Temitayo, Mohammed A. Nayaya dan Ajibola A. Lukman. (2013). Management of Disciplinary Problems in Secondary Schools: Jalingo Metropolis in fokus. *Global Journal of Human Social Science Linguistics adn Education*, 13(14), 7-19.
- Panduan Standard Kualiti Pendidikan Malaysia Gelombang ke-2 (SKPMg2). (2017). Kementerian Pelajaran Malaysia.
- Quintero Corzo, J., & Ramírez Contreras, O. (2011). Understanding and Facing Discipline-Related Challenges in the English as a Foreign Language Classroom at Public Schools (Comprensión y tratamiento de los retos asociados a la disciplina en el aula de lengua extranjera en escuelas públicas). *Profile: Issues in Teachers' Professional Development*, 13(2), 59-72.
- Raihan Mohd Arifin dan Kamarul Shukri Mat Teh. (2019). Kemenjadian Pelajar Berasaskan Strategi dan pelaksanaan Iklim Dini: Satu Konseptualisasi. *Asian People Journal*. 2 (1), 54-63

- .Raihan Mohd Arifin, Kamarul Shukri Mat Teh, Nor Asmawati Ismail & Noradilah Abdul Wahab. (2019). Strategi Dan Pelaksanaan Iklim Dini Terhadap Kemenjadian Pelajar: Satu Kajian Rintis. *Jurnal Sultan Alauddin Sulaiman Shah Special Issue*. 503-514.
- Roselena Mansor dan Mohd Izham Mohd Hamzah. (2015). Kepimpinan Berkualiti: Perspektif mengenai Kompetensi yang Diperlukan untuk Memimpin dengan Berkesan. *Jurnal Pengurusan*, 45, 143 – 15.
- Safura Ahmad Sabri Nurauliani Jamlus Rafdi Nur Hafizah Musa. (2019). Pembentukan Sahsiah Mahasiswa Melalui Penghayatan Program Kerohanian di Institusi Pengajian Tinggi Islam. *South East Asia Journal of Contemporary Business, Economics and Law*. 20, 17-23.
- Saharia Hj. Ismail. (2015). Pembangunan Insan Dalam Falsafah Pendidikan Kebangsaan. *Journal of Human Capital Development (JHCD)*, 8(2), 83-100.
- Saharia Ismail, Zulkefli Abu Bakar & Mohd Yusof Abdullah. (2022). Kesahan dan Kebolehpercayaan Instrumen Kemenjadian Sahsiah Murid SABK: Satu Kajian Rintis. *Prosiding Wacana Pendidikan Islam Siri ke 12 Pendidikan Rabbani: Mendepani Realiti dan Cabaran Masyarakat Semasa*. Anjuran Fakulti Pendidikan UKM.
- Suhailah Abd Muin dan Saharia Ismail. (2016). Pemuliharaan Pendidikan Rohaniyyah Melalui Pengajian Islam. *Borneo Akademika* 1 (1), 30-40.
- Suhana Abdul Hamid & Ahmad Marzuki Mohamad. (2017). Amalan Syura dalam Kalangan Kepimpinan Pendidikan Berasaskan Konsep Amanah. *Attarbawiy: Malaysian Online Journal of Education*, 1 (2), 93-101.
- Jantan dan Chua Yan Piaw. (2017). Kompetensi Guru Dalam Membentuk Sahsiah Pelajar Sekolah. *Jurnal Kepimpinan Pendidikan*, 4 (3), 1-12
- Zul'azmi Yaakub. (2015). Falsafah Alam Sekitar. dalam Falsafah Ibnu Khaldun Ahmad Sunawari Long (penyelenggara). Kuala Lumpur: Institut Terjemahan & Buku Malaysia (ITBM)